

СРПСКИ ТЕХНИЧКИ ЛИСТ

ОРГАН УДРУЖЕЊА СРПСКИХ ИНЖЕЊЕРА И АРХИТЕКТА.

САДРЖАЈ: Добро нам дошли! од Д. М. стр. 169.— Извештај оцењивачког суда за оцену расправа о армираном бетону стр. 170.— Извештај Надз. Одбора Удружења за 1910 и 1911 г. стр. 770.— Извештај о књијници Удружења стр. 171
Здравствене прилике у Београду од Др. В. Ђорђевића (сврштак) стр. 171.— Позив за Главни Скуп стр. 176.—

Добро дошли!

Прошла је још једна година напорног рада за техничаре у Србији, и наше је Удружење још за једну годину старије, искуство је наше сад веће а редови су све гушћи и допуњавају се новим снагама, али су и задаци који пред нама стоје сваке године већи и тежи. Односи се у нашем друштву све више компликују и невероватном брзином мањају, тако да је техничарима веома тешко одржати утицај на решавање техничких питања, остранити људе, који са техником немају ничега заједничког, да се не мешају у решавање техничких задатака и сачувати свој потребни углед у друштву.

Прошла је још једна година и ред је да погледамо у назад, да извршимо смотру у нашим редовима, да осмотримо свој положај према другим друштвеним редовима, да оценимо наш рад и услуге, које чинимо друштву и награду коју имамо или очекујемо за свој рад.

Довољан је само летимичан поглед, да нам покаже, да је наш положај у друштву незавидан, да је наш утицај сведен на нулу. Рад нам је такав, да је свакоме пред очима и сваки се и осећа способним и позваним, да нас критикује и да свој песимизам на нама истражи. Нико не помишља, кроз какве све фазе пролази иоле веће техничко питање, од постанка идеје до дела?

Кад је дело изведено, онда се више у друштву не води рачун о томе, због чега је решење овакво или онакво, сви се чиниоци ко-

ји су имали пресудног утицаја при постављању задатка и при извршењу дела од стране, а остаје само техничар, инжењер, или архитекта, који носи сву моралну одговорност, кога дотле нико није хтео приметити и од кога се тражило само да по наредби ради.

Очигледан је пример за ово зграда за дом Народне Скупштине. Ми смо писали у нашем листу, да је несолидна основа на којој се овај рад почиње, да планови нису готови, да цео рад није правилан и тражили смо да се и наша реч чује. Нико нас није чуо. Сад се сви згледају указују на тај неуспех, и говоре о срамоти, коју су архитекти својој земљи нанели. Брука јесте, али се српским техничарима она не може приписати у грех. Она доказује, да је и колико је потребно да се и наша реч чује.

Много је оваквих примера код нас и да леко би нас одвело, да их ређамо. Овај је довољан да нам покаже какав је однос између нашег утицаја и наше одговорности.

Са законима, који регулишу односе у техничкој струци, не стојимо ни мало боље. Сваки може некажњено носити титулу инжењера или архитекте и знатан број објеката и доста великих изводе недоучени људи, који готово ван струке стоје. Јавна пракса у оваквим приликама је немогућа.

А да је и положај техничара државних чиновника нерегулисан, довољан је доказ што се је за нов закон о уређењу Железн. Дирекције морало тражити законодавно објашњење.

Побољшава се положај у неколико младих људи који долазе у службу, а старији

чиновници који су своје најбоље године провели у државној служби, и сад немају куд, запостављају се.

Неколико се година као добродошлица члановима Удружења о годишњем скупу упућује молба да се више заинтересују пословима удружења, нека би се ово схватило као опомена техничарима факултетски образованим да чувају и бране своје интересе.

Добро дошли, али погледајте, на ком степену друштвених лествица данас стојимо и размислите, је ли вредно да се потрудимо и опет заузмемо у друштву положај који нашем реду одговара.

Д. М.

Извештај оцењивачког суда за оцену расправа о армираном бетону.

Управи Удруж. Срп. Инж. и Архитекта

Према расписаном стечају у „Српском Техничком Листу,“ оцењивачки је суд, према акту Удружења Срп. Инж. и Архитекта бр. 56. од 21. априла 1911 год. добио на разматрање и оцену следеће радове:

1. Рад са знаком „инжењер“ са прилозима:

- а.) расправа од 19 писаних табака
- б.) три плана
- в.) два предмера, два предрачуна и два статичка прорачуна.

2. Рад под знаком „Будућност смелих конструкција је у армираном бетону;“ расправа од 13 писаних табака; и

3. Рад под знаком „Армирани бетон стекао је право на свој опстанак и конкуренцију гвозденим конструкцијама;“ расправа од 12 писаних табака.

Оцењивачки суд узео је ове расправе у разматрање и част му је поднети Управи Удружења следећи извештај:

1. Рад под мотом „инжењер“ не може се наградити из разлога што је статички прорачун за бетонски мост изведен на погрешној поставци, а та је: што при формули за димензионарање гвожђа није узето у рачун стварно одстојање средишта сила истезања од доње ивице носача него доња ивица арматуре. Услед тога су и резултати погрешни, јер би стварна напрезања била већа.

У општем делу је у описивању несамо-

сталан, па је и излагање о историјском развоју конструкција од армираног бетона узета дословце из дела: Е. Mörsche. Der Eisenbetonbau дела, које је у том погледу врло субјективно, јер је рађено за рекламу једног бетонског предузећа.

II. Рад под мотом: „Армирани бетон стекао је право....“ Овај је рад прост препис првих четрдесет страна дела „Handbuch für Eisenbetonbau F. v. Emperger IV. Band I Heft 1. Lieferung без навода, одакле је узето. Разлика од оригинала скоро је само у томе што су гдекоји пасуси често пута врло неспретно испуштени. Тако се н. пр. у раду позива на таблице, којих у препису нема.

Оцењивачки суд жали што је поднесен овај рад, који се мора назвати плагијатом.

III. Рад под знаком: Будућност смелих конструкција је у армираном бетону.“ Овај се рад према друга два одликује самосталношћу, али није довољно исцрпан и има неколико некоректних поставака. Зато се у овом облику не би могао препоручити за штампање, али је оцењивачки суд мишљења, да га треба препоручити за откуп са 150 динара, што би било награда за уложени труд.

Оцењивачки суд жали што овај стечај није дао очекиваног резултата и подносећи овај извештај част му је и овом приликом благодарити Управном Одбору Удружења на указаној почести.

26. маја 1911. год.

Београд

Чланови оцењивачког суда

Јефџа Стефановић

ред. проф. Универз.

Др М. Миланковић

М. Турудић

в. проф. Универз.

архит. Драг. Маслаћ

Извештај Надзорног Одбора

о извршеном прегледу друштвене благајне за рачунску 1910/911 годину.

Прегледав сва рачунска документа нашли смо да је стање друштвене благајне на дан 14. маја 1911 год. следеће:

1. Заостала готовина из год. 1909/910	9269.85	дин.
2. Чла. ски улози из ранијих година	2550.—	„
3. „ „ за год. 1910/911	— 430.—	„
4. Уписне таксе нових чланова	— 140.—	„
5. Интерес на уложени новац код Управе Фондова и Прометне Банке	— 424.—	„
6. Ванредни приход од продатих значака	50.—	„
7. Фонд за дом из прошле године	— 1387.63	„
8. „ „ „ у овој години	— 3725.05	„

Свега 17976.55 дин.

Ова је сума овако распоређена:

1. Издато за друштвене трошкове		
по рачунима — — — — —	3520.75	дин.
2. Дато на књижицу код Уп. Фондова	8213.30	"
3 " " " " Пром. Банке	1153.70	"
4. " " " " " " "		
из Фонда за дом — — — — —	5069.20	"
5. Готовина у благајни — — — — —	19.60	"
	<hr/>	
	Свега 17976.55	"

Укупна имаовина друштвена износи на дан 14 маја о. г.

1. На приплоду код Управе Фондова	8213.30	дин.
2. " " " Прометне Банке	1153.70	"
3. " " " " " " "		
по другој књижици (фонд за Дом)	5069.20	"
4. Готовина у благајни — — — — —	19.60	"
	<hr/>	
	Свега 14455.80	"

Стање благајне било је у прошлој години 10657.50 дин., према томе је у овој рачунској години прираштај:

$$14455.80 - 10657.50 = 3798.30 \text{ дин.}$$

Надзорни одбор прегледао је и благајну Срп. Тех. Листа и нашао: да су сва примања и издавања по рачунима уведена у дневник касе.

Од 1 јануара до 31 децембра 1910 год. било је примања у благајни Техничка листа 8103.61 дин. а издавања 7123.58, дакле остало као готовина 980.03 дин.

Од 1 јануара до 1 маја 1911 год. било је примања у овој благајни 3657.03 динара а издавања 1953.25 динара, према томе остало као готовина: 1703.78 дин.

Нашав да је цео рад Управног Одбора правилан, част нам је предложити скупу да изволи издати разрешницу Управном Одбору и благајнику Техничког листа.

Београд, 22. маја 1911 год.

Чланови Надз. Одбора
М. Павлићевић
Дан. Л. Владисављевић
Драг. Мирковић

ИЗВЕШТАЈ

XXII главном скупу Удружења Српских Инжењера и Архитекта о стању књижице.

Ове године Удружење је на предлог члана Управног Одбора г. Павла А. Димића набавило дело *Hrvatski Gradjevni oblici*; изврсно дело у V свезака које издаје Удружење Хрватских Инжињера и Архитекта а у коме су прикупљени архитектонски мотиви, које народ примењује и разрађује.

Књижица нашег Удружења броји сада 392 дела са 539 свезака, поред повезаних листова.

У овој години Удружење је примало 12 стручних техничких листова и то: 1 хрватски, 1 бугарски, 2 руска, 2 чешка, 4 немачка и 2 француска и комплетирани свеске су повезане.

Стручне листове хрватски, бугарски, руске и чешке удружење добија у замену, а немачки и фран-

цуски претплаћени су. Сем овога удружење добија и неколико српских листова из других струка и политичких покрајина.

Београд, 26. Маја 1911 г.

Члан Управног Одбора:
архитект. Драг. Маслаћ

Здравствене прилике у Београду.

Јавно предавање држано од

Др Војислава Ж. Ђорђевића

— свршетак —

III.

Да видимо сада какве мере треба предузети на прво место за *санирање Београда*.

Ове мере за осигурање здравствених прилика у Београду могу бити двојаке:

1.) законске и 2) техничке.

1) *законске*, које би дале општини београдској право да може доносити санитетска правила и уредбе које ће обавезати грађане да поштују хигијенске законе а с њима и здравље својих суграђана. То се може постићи само *нарочитим законом* о општини београдској, који ће створити и потребне погодбе за његово правилно развијање и пружити материјална средства за његово напредовање и санирање.

Данас се општина београдска, Престонице Краљевине Србије и центар целокупног Српства не разликује ничим од обичне паланчице у погледу варошког законодавства. Београд не само да нема свој закон већ не ужива никаквих бенефиција ни од стране округа београдског ни од стране државе; њему се чак одузимају повластице, које је законом имао и сваком се приликом истиче ничим оправдани антагонизам и анимозност према Београду баш од стране оних, који би били дужни да помажу подизање престонице Краљевине Србије, и ако, господо, Београђани плаћају $\frac{1}{7}$ целокупне државне порезе (4.545.000 динара на 34635.000 динара за 1901 годину) са својих 80.000 становника.

Крајње је време, да се донесе закон о општини београдској; јер без тога нема напретка Београду.

Најзад, господо, специјалан закон за општину београдску неопходно је потребан и с тога разлога, што би се њиме утврдила *одговорност општине за здравље њених грађана*. У општинској санитарној политици не сме се никако више допустити оно „пусти нек иде како иде,“ јер је општинска управа одговорна за здравље својих грађана. Ово је сасвим појмљиво, јер кад уређено друштво — оп

штина и држава—има права да намеће појединцима извесне обавезе у интересу општем и да им ограничава слободу, као што је н. пр. калемљење противу великих богиња, изоловање заразних болесника, дезинфекција ствари и т. д., онда с друге стране и грађани једне општине имају права да захтевају од своје самоуправне општине, да предузима све мере предохране и уклања све што би њиховом здрављу могло шкодити, јер је само правна општина дужна да се о томе стара. Ово нарочито важи за снабдевање вароши добром пијаћом водом и уклањање нечистоће варошке, као и за предохрану вароши од заразних болести.

И ако, господо, општина услед немара или неспособности своје управе не би била у стању да то учини, грађани би требали да имају права да траже чак накнаду од своје општине за причињену им штету у погледу њиховог здравља.

Неоспорна је дакле ствар, господо да је општина одговорна за здравље својих грађана.

Ето, господо, зашто нам треба специјалан закон за општину Београдску. Он је, као што видите, неопходно потребан и пре свију других радова у Београду.

Као што је познато, постоји већ две године израђен пројекат закона о општини београдској од стране суда општинског али њега је сигурно већ попала прашина у неком министарству.

2. *Техничке мере за осигурање здравствених прилика у Београду* имају задатак да уведу и створе у Београду хигијенске услове. Ове се мере тичу не само хигијеничара лекара, већ и техничара и финансијера, који имају да се постарају за материјална средства, да се оствари све оно, што препоручују лекари и траже техничари. Финансијска је страна код ових мера врло важна, јер све техничке мере за санирање једне вароши коштају новаца и то врло много новаца. Хигијена је, господо, врло скупа, али не треба никада заборавити да новац, утврђен на санирање вароши, није бачен у мутну Марицу, он је на против продуктиван, јер се враћа становништву у другом облику. Смањујући у Београду смртност и побољевање техничким мерама, увећава се на тај начин сума људског рада и економише људски живот, а живот је човечији капитал који се не сме никако занемарити.

То ваља да знају не само Београђани, већ и наши државници политичари без обзира на странке којима припадају. Све што се чини и потроши у хигијенском погледу за подизање вароши иде у корист самих грађана тих вароши.

„Primum vivere,“ (дајте нам да можемо живети) говорили су још стари Латини.

Колико једна добро уређена варошка општина троши на хигијенска циљева види се из ових цифара, које је Минхен утрошио, не рачунајући у

то, што је држава за његово подизање утрошила.

Тако од 1870 до 1900 г. Минхен је утрошио на хигијенске циљеве 55.424.600 марака или 72.052.180 динара, што је долазило годишње на 1000 становника у маркама.

	за водовод	канализ.	болница	кланице	гробље	Свега
за 1870—80 г.	247	439	138	2005	202	3031
„ 1881—85 „	4946	1785	120	46	—	6891
„ 1886—90 „	944	3691	—	179	345	5163
„ 1891—95 „	2268	3404	578	128	308	6686
„ 1896—900 „	2297	3850	873	901	1032	8953

Али је зато Минхен једна од најлепших и најздравијих немачких вароши, која напредује у сваком погледу, док је пре свога санирања била једна од најнездравијих немачких вароши, у којој је било стално легло тифуса и др. заразних болести.

Београд је, господо, до сада утрошио на своје санирање свега 10.000 000 динара, што се мора сматрати као врло мала сума.

Његов санитетски буџет за 1910 годину изнео је свега:

Санитет, лични издатци	97.330	дин.
Трошкови	22.200	„
Сиротњи	137.000	„
Кирија за болнице ит д.	8.480	„
Разне помоћи	9 000	„
	<u>274.010</u>	„

Што се тиче ових техничких мера ми не тражимо, да од Београда постане некаква идеално хигијенска и луксузна варош, из простог разлога, јер за то пара немамо, већ да се у њему може живети нормалним животом, т. ј. 1) да се из њега уклони она оријенталска нечистоћа и прљавштина, која је од штетног утицаја на наше здравље; 2) да се наш град снабдева довољном количином здраве воде за пиће, као и водом за одржавање чистоће нашег тела и наших улица; 3) да животне намирнице буду у њему здраве и јевтине; 4) да се и за сиромашније грађане и раденике подигну здрави и хигијенски станови, који ће имати довољно светлости и ваздуха; 5) да су грађани сачувани од заразних болести, које сада владају у Београду и односе, као што смо видели, велике жртве, (јављање заразних болесника, изоловање, дезинфекција заражених ствари) и 6) да се, најзад, из Београда што пре уклоне канализацијом све изметине и сви отпаци, који постају услед живота и рада људског и који нам загађују земљиште на коме живимо и ваздух што га удишемо; јер су од велике опасности на наше здравље.

У ово неколико речи, господо, исказан је и програм радова на санирању Београда.

Он се дакле састоји:

1) У асинирању варошког земљишта; јер и сада имамо варошких крајева, који су подводни и влажни.

2) У асинирању београдских сџанова,

3) У снабдевању Београда водом за пиће и за поливање улица и контроли животних намирница,

4) У заштити грађана од заразних болести,

5) У уклањању нечистоће варошке и

6) У заштити грађана од штећних уличија индустрије, трговине и саобраћаја.

Господо, време нам не дозвољава, да се упуштамо у детаљно разматрање ових мера за санирање Београда, макар да свака од ових тачака заслужује вашу пажњу, с тога ћемо да кажемо још само неколико речи у опште.

1) При подизању једне вароши, прво, што се мора урадити, јесте одређивање генералног плана за целу варош, плана по коме ће се варош у будућности подизати и ширити; јер је то камен темељац при подизању једне вароши. Овај генерални план, господо, мора водити рачуна не само о саобраћајним и трговачким потребама те вароши већ, на прво место, о хигијенским потребама њеним, а нарочито о снабдевању те вароши водом и одводњавању вароши, затим о томе да је правац улица у вароши такав, да имају довољно сунца, светлости и проветравања, да одреди место јавним грађевинама и плацевима, да има довољно слободних плацева и јавних паркова а нарочито игралишта за децу и одморилишта за одрасле. Генерални план, по коме ће се варош подизати, мора водити рачуна не само о вароши као целини, већ и о појединим њеним деловима — квартавима, па чак и предграђима и хатару варошком тако, да се варош не подиже једнообразно у центру, као и на периферији, где су плацеви много јефтинији, те се и хигијенски услови могу лакше испунити но у центру, већ да се сваки крај вароши, сваки квартал и предграђе подиже према своме положају, вредности и намени, коју има у самој вароши, једном речи, *варош се има, подизати по т.зв. зонама* (трговачки крај, фабрички, раднички, крај за становање, летњиковци и т. д.), тако, да сваки крај има свој карактер.

Генералним планом сузбила би се спекулација, која се врши данас са продајом плацева на периферији вароши и то на тај начин, што би општина те плацеве за времена откупила и по извршеној регулацији продавала под особитим условима сиротнијој класи.

Господо, већ при првом подизању Београда о томе се није водило рачуна, па се ни данас не води довољно. Ми ни данас немамо утврђен генерални план Београда — план по коме би се Београд имао подизати у будућности. Ишло се на руку подизању предграђа, као и саме вароши, а напуштао се центар вароши, где је била најјаче развијена трговина

и саобраћај (стара чаршија и Сава). Поједини људи који нису располагали ни стручним знањем ни великим капиталом, већином странци, подизали су читаву предграђа — Енглезовац, Грантовац и т. д., на срамоту нашу. Општинске управе, немајући генералног плана за подизање Београда, лутале су и радиле на парче, откупљујући поједина приватна имања, да би задовољиле само поједине угледне и упливне грађане; допуштале подизање фабрика у сред вароши, нису стигле да реше питање о јавним тржиштима и саобраћајним улицама и т. д. Подигнут је најпре водовод, па се тек после много година, када се земљиште Београда већ довољно натопило и овлажило водом, пришло изради канализације, која ево већ толико година траје с прекидима.

Готово свака општинска управа мењала је регулациони план вароши и проширавала варошки рејон тако, да је Београд са својих 80.000 становника захватио простор од 1200 хектара дакле 60 на 1 хектар. На овом простору могло би живети 5 пута толико становника. У Паризу има 2.763.093 ст. на 7802 хектара или 354 стан. на 1 хектар; у Лондону има 4.750.000 стан. на 31.611 хектар или 150 стан. на 1 хектар; у Берлину има 2.034.584 стан. на 6.203 хектара или 328 стан. на 1 хектар. Немајући генералног плана, Београд је добио једно чудо од регулације вароши, која не одговара ни саобраћајним, ни хигијенским обзирима, а о естетичним да и не говоримо. Што је најжалосније то је, да се та регулација не да више поправити, јер би то стало великих жртава.

Бојати се, господо, да ћемо ми ући и у нове велике радове општинске а без напред утврђеног генералног плана. И с тога треба прихватити предлог; који се у последње доба у јавности упорно износи, да се једном приђе проучавању и изради генералног плана Београда. При изради овог генералног плана, требало би да суделују не само наши одборници већ и признати стручњаци техничари, лекари, финансијери и уметници.

Овај генерални план великог Београда, требало би израдити по зонама, по коме би се Београд подизао у будућности. Њиме би се утврдило место јавним грађевинама тржиштима и парковима, правац величина и ширина саобраћајних улица, као и улица за трговину, становање ит.д. Он би имао да утврди и систем кућа у појединим крајевима вароши, као и врсту калдрме у појединим улицама и јавним тржиштима. Најзад имао би да се подвргне ревизији и грађевински закон Београда, који је у многоме непотпун а од кога зависи у многоме здравствено напредовање Београда.

Овај се генерални план мора израдити, господо, што пре, пре него што се почну изводити велики радови у Београду и пре него што се реши питање о калдрми Београда, јер иначе ће бити доцкан.

2) Друго важно питање, кога се морамо до-таћи, када је реч о асанирању Београда, које је у тесној вези са генералним планом Београда и његовим остварењем, јест *грађевински закон Београда*. Грађевински закон за једну варош мора се увек руководити хигијенским обзирима и прописати такве мере, да се куће подижу само на здравом и чистом а не на ђубревитом и влажном земљишту, да просторије, у којима људи живе, имају довољно светлости и ваздуха, да су куће везане са каналима ради одвођења нечистоће и да су зидане таквим материјалом, који одговара санитарским захтевима. Грађевински закон мора ограничити висину кућа, одредити колико се на једном простору сме зидати а колико оставити окућнице; он мора одредити минималну висину соба за становање, као и кубатуру ових простора, кујни и соба за млађе, величину прозора, висину патоса од нивоа улице или дворишта и т. д. Грађевински закон мора утврдити и шта се разуме под простором за становање; јер несавесни или неуки људи употребљују и подруме или таване за становање и ако се ови простори са хигијенског гледишта не смеју допустити за становање а нарочито подруми или сутурени.

Али грађевински закон треба да има не само добре санитарске прописе, већ да има и санкције, т. ј. да ја предвидио све законске мере, да се његови прописи поштују и уводе у живот а не изигравају.

Да видимо сад, после ових општих напомена, какав је грађевински закон за варош Београд?

„Закон грађевински за варош Београд“, који је од 11/XII 1896 г, а са изменама и допунама од 6/XII 1898 г. и 24/I 1901 г. и грађевински правилник за варош Београд од 1/II 1897 г., застарео је (јер нема одредаба о канализацији) и не одговара више значају, вредности и потребама Београда и у многоме је узрок, што је Београд овакав, какав је данас. Ма да је овај закон грађевински израђен, не за какву паланку, већ за престоницу Србије, он још (у своме 18 чл.) допушта зграде од каната, (бондрука) ћерпића, набоја или плетаре и од дасака; по њему чл. 25, поједини засебни плацеви морају имати најмање 300 кв. м. површина а 12 м. лица и на оваквим плацевима свака зграда мора имати 100 кв. м. дворишта, док се чл. 15. допушта у трговачком крају и дворишта најмање 1/4 од целокупне површине плаца а на углу двеју улица и 1/5 од целокупне површине плаца, што је мало. Закон, који је требао да учини преображај Београда у архитектонском погледу, јер у своме 1. чл. одређује, да се грађевине у Београду могу подизати само по одредбама његовим, допушта одмах, у том истом члану, подизање и привремених грађевина, које одступају од појединих прописа тог закона, а познато је, господо, да у Србији, све што је привремено постаје временом стално. За то има безброј примера.

У грађев. закону нема одредаба, по којима би се могли плацеви неподобни за зидање, комасацијом претворити у подобне плацеве.

Грађевински закон и његов Правилник, који треба да се руководе, на прво место, хигијенским обзирима, и да обезбеде подизање грађевина само на сувом и здравом, чистом земљишту, да станови људски имају довољно светлости и ваздуха, допушта у Београду чл. 34. правилника и „зграде које су на влажном земљишту а намењене су обитавању људи“, „само морају имати у зидовима непробројни слој против влаге (изолирајући слој), који треба да лежи 15 до 21 см. испод патоса;“ чл. 35 правилника закона за варош Београд допушта и становање по подрумима — сутуренима „само ако патос у истим локалима лежи највише 1.50 м. испод околног терена а теме свода најмање 1.50 м. над тротоаром или нивоом дворишта“, што се са санитарског гледишта не може никако допустити; он допушта на свима новим зградама, да је површини прозоре на собама за становање $\frac{1}{10}$ површина патоса, што је мало; он не одређује кубатуру простора већ само у чл. 17 одређује, да чиста висина свију простора, у којима се обитава, мора имати мајмање три метра од пода до тавана и т. д. и т. д.

Он допушта у двориштима зидање зграде за становање и не одређује им број, а пропушта, да лице остаје неозидано. Махна је садањег грађевинског закона још и та, што су у њему прописи само за поједине куће, а не и за подизање већих комплекса и читавих крајева варошких, што је неопходно потребно, ако се хоће да подигне хигијенска варош варош у којој ће бити испуњени хигијенски захтеви.

Када вам кажем, господо, да и овај, овако непотпуни — крњи грађевински закон за варош Београд нема санкције, да се даје увек изиграти јер у њему нема довољно гаранције за његово извршивање, а то су оштре и тешке казне за оне, који раде противу његових прописа (50—200 динара за оне који ураде противно његовим прописима) а нема права да објекат, који не одговара прописима законским поруши; онда је лако разумети, што Београд није у погледу архитектонском и хигијенском напредовао, што у сред престонице, на сред Теразија, налазимо кућице и страћарице, које су преко ноћ подигнуте, што у Милошевој улици налазимо нова индустријска предузећа, ма да су законом одређене виле у тој улици; што је у Кнез-Михајловој улици подигнута нова двоспратна кућа без дворишта, што се фабричка предузећа подижу у близини школа и што на најугледнијим местима у вароши постоје куће склоне паду, које служе као ругло Београда.

Из овог ћете увидети, господо, да је неопходно потребно, да се грађевински закон за Београд што при измени а с њим у вези изврши и реформа ста-

нова у Београду; да се од стране општинске управе помаже, иде на руку, подизању јевтиних и здравих станова, нарочито за сиротну радничку класу и да се уведе инспекција станова, која ће стално контролисати станове а нездраве станове затварати.

Да завршимо!

Господо, ми смо утврдили, да проценат рађања у Београду није задовољавајући; да је проценат умирања већи но проценат рађања; да је Београд стално у дефициту и да се одржава само прираштајем са стране; да се у Београду највише болује и умире од туберкулозе и тифуса и да ове две болести дају најбоље илустрацију његових хигијенских и социјалних прилика.

Затим смо покушали, господо, да потражимо узроке овим рђавим здравственим приликама у Београду и већем проценту морбидитета и морталитета но што је то у другим уређеним и санираним варошима и нашли смо, да већи морбидитет и морталитет не долазе ни од велике густине становништва—пренасељености, јер би Београд по своје простору могао имати и 5 пута више становника, ни од великог саобраћаја, трговине или радиности, јер је то у Београду све још у почетку и развоју — већ од специјалних београдских узрока, које смо у кратко навели.

Најзад смо потражили мере за санирање Београда и нашли смо, да су оне двојаке: законске и техничке.

Утврдили смо, да је крајње време, да се за општину Београдску донесе специјални закон, без кога Београд не може напредовати; да се пре свију радова мора утврдити генерални план за подизање Београда, јер је то камен темељац са подизање једне вароши и најзад да ваља извршити ревизију грађевинског закона, који је застарео.

Ми се у овом предавању нисмо упуштали у појединости — детаље; јер за то нисмо имали ни материјала ни времена, већ смо изнели у кратко све наше зло у здравственом погледу и само додирнули оно, што је најглавније за лечење тога зла. Ви сте се уверили, да се ово зло може лечити само удруженом снагом државе и општине, а уз помоћ грађана београдских. Све мере за санирање једне вароши остаће без свега благодетног дејства, ако се грађани не буду умели њима користити за се и своје породице и ако не буду потпомогли, да се оне остваре.

Господо, ако сам успео, да вам изнесем праву истину о здравственим приликама у Београду и да вас за санирање Београда заинтересујем, ја ћу се врло радовати, ово у толико пре, што се и сам као Београђанин и лекар осећам обавезан према своме родном месту, да му и најмање што за његов напредак допринесем.

Најзад, ви сте видели, да су све мере за санирање Београда чисто демократске. Од њих ће имати

мало користи богати људи — ових је у осталом и релативно мали број у Београду — већ више средња и сиромашна радничка класа, јер она живи данас у Београду у рђавим хигијенским приликама и има да издржи већу и тежу борбу за свој живот и опстанак.

Средњи и сиромашни, раднички сталеж највише болује и умире од заразних болести у Београду, као што смо видели; они проводе цео свој век у влажним и загађеним становима и нехигијенским радионицама. Њихови станови треба на прво место да се санирају, њихова храна треба да се контролише и поправи, њима су потребнији хигијенски услови но богатим људима. Богаташ може у својој кући створити хигијенске погодбе, какве хоће и какве му требају, а сиромаш не може.

С тога, господо, *приватна, лична хигијена* и нема толико вредности за сиромашне класе колико за богатије, јер сиромаси немају ни времена ни средстава да се тиме баве. Напротив, за средње и сиромашне радничке класе благодетна је јавна хигијена, ца с тога ваља на њој свом снагом радити.

Наша странка, господо, која се ослања на широке масе демократије и која је у свој програм унела: „*побољшање хигијенских услова за што боље народно здравље*“, не сме допустити, да Београд остане у овом стању у коме се данас налази, јер је Београд њен понос — зеница Србије и жижа целокупног Српства. Београд заслужује већу пажњу свију меродавних фактора и по своје географском и политичком положају — као престоница Србије и пијемонат Српства и по своје еминентном утицају на цео културни живот Србије и Српства.

Наша странка мора напрегнути све своје силе да Београд санира; она мора искупити своје обећање, које је Београђанима дала, јер се до сада и сувише ангажовала у великим општинским радовима, да би их могла сада напустити. Њој има да се благодари, што је канализација вароши отпочела и делимице израђена и предата саобраћају (дунавски слив), што је водовод варошки проширен и уређен тако хигијенски да се њиме можемо поносити и пред већим и богатијим градовима, што је подигнуто неколико основних школа — правих хигијенских палата, што је питање о зајму готово приведено крају и т. д. Она је, напослетку, дужна да Београд санира, јер је у њеним рукама управа општине београдске, те је она и одговорна за здравље београдских становника. А ми смо тврдо уверени, да ће је сво свесно и напредно грађанство београдско, без обзира на странке, потпомоћи у тешком и културном раду; јер ће се свака пара, која се утроши на подизање и санирање Београда вратити његовим становницима двоструко, чувајући њихово здравље.

Немојмо заборавити, господо, никада, да је здравље људско капитал над свима капиталима!

ЛИТЕРАТУРА:

1) Dr. Max Haushofer, Lehr- und Handbuch der Statistik. II Auflage Wien 1882. Wilch. Braumüller.

2) Dr. Fried. Prinzing Handbuch der med. Statistik Jena 1900 Verlag von Gustav Fischer in Jena.

3) Dr. L. Sonderegger. Vorposten der Gesundheitspflege V. Auflage. Berlin 1901. Verlag von Julius Springer.

4) Dr. M. Rubner Lehrbuch der Hygiene VIII Auflage Leipzig 1907. Verlag von Fr. Deuticke

5) Dr. W. Prausnitz Atlas & Lehrbuch der Hygiene mit besonderer Berücksichtigung der Stadte — Hygiene München 1909. Verlag von J. Lehmann.

6) Hygiène générale des villes, par & Macé, Ed. Imbeau, Al. Huret, P. Adam. Paris 1910. Traité d'Hygiène XII).

ЧЛАНОВИМА УДРУЖЕЊА

Удружење Српских Инжењера и Архитекта држаће свој

XXII. ГЛАВНИ СКУП

по прописима чл., чл., 55., 56., 57., 58. и 59. свога Устава на дан

29. Маја 1911. године у Београду

У дворници II Београдске гимназије у Македонској улици.

са овим дневним редом :

- 1., Избор два секретара
- 2., Извештај Управног Одбора о раду у прошлој години
- 3., Извештај о књијници Удружења.
- 4., Извештај о Српском Техничком Листу—органу Удружења.
- 5., Извештај о благајни Удружења и Срп. Техничког Листа.
- 6., Извештај Надзорног Одбора.
- 7., Давање разрешнице Управном Одбору.
- 8., Одобрење буџета за 1911|1912. годину
- 9., Избор потпредседника и три члана Управног Одбора.
10. Избор три члана надзорног одбора.
- 11., Питања и предлози.

По чл. 32. Устава ове године иступа из Управе потпредседник г. Влад. П. Митровић, и чланови управе г. г. Јефта Т. Стефановић, Павао А. Димић и Душан Божић, Редовни и ванредни чланови Удружења имају права гласања, а помажући учествују само са саветујућим гласом.

Гости имају приступа само ако се претходно пријаве председништву а немају право дискусије.

Скуп почиње рад у 8 и по часова јутра.

Број 59.

25. Априла 1911 г.
Београд

за секретара
Архит. Драг. Маслаћ

Потпредседник Удружења
Влад. П. Митровић

Власник за Удруж. Срп. Инжењ. и Архитекта **Влад. П. Митровић** ванр. професор Универзитета

Одговорни уредник **Јефта Т. Стефановић** редовни професор Универзитета

Штампарија К. Грегорића и Друга — Београд